

LA DIAGONAL: ELEMENT TRANSFORMADOR DE LES CORTS

Susanna Moya i Antoni Vilanova, arquitectes

V CONGRÉS D'HISTÒRIA DE BARCELONA

El procés d'integració urbana durant el primer terç de segle, 1897-1936

LA DIAGONAL: ELEMENT TRANSFORMADOR DE LES CORTS

Susanna Moya i Antoni Vilanova, arquitectes

Aquesta comunicació, vol aprofitar el marc commemoratiu del centenari de l'agregació de diferents municipis del Pla a la ciutat de Barcelona, per mostrar l'incidència directa d'una via com la Diagonal, en el procés d'integració i assimilació de l'antic poble de les Corts.

El seu traçat, aprovat el 7 de juny de 1859, segons la proposta d'Ildefons Cerdà anomenada: "Plano de los alrededores de Barcelona y Proyecto de su reforma y ensanche", va representar un límit en el futur desenvolupament nord del teixit urbà de les Corts.

Poble agrícola, afermat en una suau orografia, constituït per masies disperses i amb un eixample propi (les Corts Noves, 1845), manté la seva estructura morfològica identificativa, de creixement sostigit, des de 1897 fins el 1918. Paradoxalment, la mort aquest any d'Eusebi Güell i Bacigalupi, i la posterior donació dels seus hereus d'una àmplia part de la seva finca, marcarà l'inici en el desenvolupament futur de la Diagonal.

La construcció del Palau de Pedralbes, altera radicalment la fesomia del paisatge urbà. El fet ofereix dues lectures diferents:

- La vertebració (obertura) a **escala de ciutat**, d'una via fonamental en la comunicació del propi Eixample amb l'exterior. Representant una de les espines bàsiques que restaven pendents en l'execució del Pla. Tot i que inicialment, només s'enllestirà el tram comprès entre la carretera de Sarrià i els accessos al Palau.
- Aquest traçat considerat encara avui, com a única via de l'Eixample dins l'actual Districte, significa la desaparició immediata, entre 1921 i 1924, d'importants masies com Can Baldiró, l'Estela, Cal Feliu..., que són expropiades per l'alineació dels nous carrers. Per tant a **escala local**, assistim a una nova realitat: l'inici d'un procés de transformació que arriba fins els nostres dies.

L'oportunisme, hàbilment mesurat en el temps i en la forma, de personatges com els Güell, amb l'oferiment de cessions gratuïtes dels terrenys afectats per vials, fa que s'aconsegueixin requalificacions de sòl rústic en urbà, augmentant els valors de mercat i condicionant la parcel·lació en solars per edificar.

Acords posteriors amb l'Ajuntament, fan ampliar a 75 metres, l'amplada primitiva de l'Avinguda, en el troç que va des de l'actual Gran Via de Carles III, fins el límit del terme municipal. Seguidament, es farà el mateix en la direcció oposada: entre la Gran Via de Carles III i el carrer d'Urgell. Això donarà pas al disseny de l'actual plaça de Francesc Macià.

L'estudi no pot oblidar la importància de l'**Exposició Universal de 1929**, com autèntic motor dinamitzador de l'estructura urbana en el primer terç de segle. Un cop més el compromís de ciutat envers un aconteixement mundial, deixa entreveure les mancances i desigualtats entre teixits socials i econòmics.

El fort increment demogràfic als primers decennis del segle actual, comportà un desenvolupament urbanístic que no havia patit fins ara. Cal esmentar que el nucli de les Corts, es mantingué apartat del desenvolupament industrial i de l'obrerisme present a d'altres teixits propers com Sants; o més llunyants com Gràcia; al llarg de la segona meitat del XIX.

LA DIAGONAL: ELEMENT TRANSFORMADOR DE LES CORTS

Susanna Moya i Antoni Vilanova, arquitectes

La crítica de l'**Eixample Cerdà** per part de certs sectors intel·lectuals del país, - expressada amb duresa per Josep Puig i Cadafalch a les pàgines de *La Veu de Catalunya* els anys 1900-1901, no impedí la posada en marxa d'un pla urbanístic que relacionés racionalment, la nova estructura amb els municipis agregats.

Barcelona convocà l'any 1903, un *Concurs internacional d'avantprojectes d'enllaç de la zona de l'Eixample de Barcelona i els pobles agregats*. L'arquitecte francès Léon Jaussely, amb un projecte ambiciós que recollia tant els factors urbans, com els aspectes econòmics i socials, fou proclamat el 29 de maig de 1905, guanyador del *Concurs* amb la seva proposta "*Romulus*". L'urbanisme barceloní s'obria a l'exterior i donava pas a un seguit de millores en la trama organitzativa general. Com a conseqüència, les Corts s'aniria veient afectada d'una estructura molt diferent, a la derivada dels antics sistemes de treball i poblament fragmentat, que responia segons un àmbit majoritàriament rural.

A l'avantprojecte del *Pla d'enllaços* de Jaussely, l'organització es reflectí segons la separació de la vialitat d'abast general, l'estudi de la qual fou paral·lel al de les comunicacions, destacant-ne entre elles, les línees de ferrocarril i tramvies. Tot i disposar d'una línia de tramvia de vapor (la n°15) des de l'any 1879, hi haguè un fort impuls quan la *Companyia General de Tramvies*, inaugurà el 1903 l'electrificació de tot el traçat des de la plaça de Catalunya fins a les Corts i Sarrià. L'estudi, tot i fer-ne un seguiment històric i morfològic des dels inicis, concretat en el període 1859 (aprovació del Pla Cerdà), fins 1897 (annexió a Barcelona), es concentra en l'etapa marcada entre dues fites cabdals, que exerceixen una gran influència en el desenvolupament de la trama urbana al llarg del segle XX: **l'Exposició Universal de 1929 i els Jocs Olímpics de 1992**.

El primer aconteixement impulsa l'inici del traçat de la Diagonal a les Corts, fet per etapes, segons la trama dissenyada per Ildefons Cerdà.

Entre els dos períodes, tot un seguit de moments històrics, polítics i socials han anat configurant l'obertura progressiva del gran vial.

Des de la celebració del Congrés Eucarístic l'any 1952, seguint per tot el llarg procés que culmina amb l'imposició pel règim del planejament de la nova Zona Universitària els anys 1956-57, passant per la construcció del primer Cinturó de Ronda els anys 70 amb l'aparició de noves estructures comercials, s'arriba a una consolidació com element de "modernitat i prestigi".

La discussió del mapa olímpic a finals dels 80, ja en curs democràtic, és plena d'estímuls urbanístics.

En l'aspecte esportiu, l'**àrea olímpica** de la Diagonal, amb grans equipaments consolidats, però mancada d'un tractament unitari entre ells, es troba sense cap lligam amb les altres tres restants. L'anella de circumval·lació de les

LA DIAGONAL: ELEMENT TRANSFORMADOR DE LES CORTS

Susanna Moya i Antoni Vilanova, arquitectes

Rondes, juga un doble paper; d'una banda reforça i determina la interconnexió dels teixits esportius, i de l'altre, soluciona l'enllaç inacabat del tram final de la Diagonal.

En l'aspecte econòmic, la proximitat a un eix viari bàsic estimula des de la mateixa administració municipal, la creació de l'**àrea de nova centralitat** anomenada: Diagonal - Sarrià. La introducció accelerada d'un ús terciari es porta a terme de forma immediata, facilitada per un planejament executat i aprovat, o en avançades fases de tramitació. Aquest mecanisme ha estat a l'abast dels grans inversors privats, que l'han omplert ràpidament de contingut sense respectar, en la gran majoria dels casos, el significat col·lectiu d'un barri.